

”Oklokt att bli fripassagerare i EMU”

Dagens Nyheter den 30 juli 2003

Sverige missar ekonomiska fördelar med vänta och se-linjen, varnar ekonomiprofessor Assar Lindbeck.

Sverige kommer knappast att lyckas i rollen som fripassagerare i EMU. Genom att stå utanför eurosamarbetet skulle vi gå miste om en del av de ekonomiska fördelar som ökad ekonomisk integration med resten av Europa innebär. Eftersom vi haft speciellt svag ekonomisk tillväxt de senaste trettio åren är detta ingen obetydlig nackdel att räkna med.

Den varningen framför ekonomiprofessor Assar Lindbeck till dem på nejsidan som förespråkar en vänta och se-linje och vill låta andra länder bära eventuella risker med valutasamarbetet. .

Tillkomsten av EU och övergången till en gemensam valuta i allt fler europeiska länder är ett resultat av många samverkande faktorer. Men en viktig aspekt är att Europas nationalstater därmed har börjat genomföra en successiv anpassning av de politiska systemen till ett alltmer integrerat, det vill säga internationaliserat, ekonomiskt system. Staternas beslutande församlingar har förstått att mycket står att vinna på att komplettera, och vissa fall ersätta, nationell infrastruktur och nationella regelsystem med internationella arrangemang på europeisk nivå.

Det är i princip samma slags process som när nationalstaterna ursprungligen byggdes upp och konsoliderades, bland annat som ett svar på att den tidens ekonomiska system växte ur byars och städers geografiska begränsningar. Lokal infrastruktur och lokala regelsystem för näringsverksamhet kompletterades eller ersattes av nationella arrangemang.

Samma process upprepas i dag inom en större geografisk domän, nämligen Europa. Nu liksom i samband med nationalstatens tillkomst och konsolidering är den tekniska utvecklingen en viktig drivkraft bakom det ekonomiska systemets geografiska utvidgning, inte minst i samband med snabbt fallande transportkostnader. Men en viktig skillnad mot tidigare är att kostnaderna att överföra information över stora avstånd har fallit speciellt mycket under senare decennier, vilket förklarar den snabba internationaliseringen av privata tjänster, inte minst finansiella tjänster, och företagande, återspeglad i expansionen av multinationella företag.

Men politiska beslut har också spelat stor roll för det ekonomiska systemets successiva geografiska utvidgning. Efter andra världskriget har internationaliseringen påskyndats av en serie

globala frihandelsavtal, ofta inom ramen för Gatt (WHO), och genom en nära nog världsomfattande avreglering av kapital- och valutamarknader. Avsikten har naturligtvis varit att ta vara på de effektivitetsvinster som står att hämta genom internationella ekonomiska transaktioner av olika slag. Men därmed har nationella politiker själva drivit på den ekonomiska internationaliseringen och på så sätt bidragit till att sätta krafter i rörelse som inte kan hanteras på nationell politisk nivå.

Detta är bakgrunden till att många problem inom den ekonomiska politiken i dag kan ses som ett resultat av spänningar mellan ett alltmer internationellt ekonomiskt system och politiska system som fortfarande i huvudsak är nationella. Det vore kostsamt att lösa detta dilemma genom en reträtt från den ekonomiska internationalisering, det vill säga att via nya handelshinder, protektionism, delvis isolera den inhemska ekonomin från omvärlden.

Vad som återstår är att internationalisera politikområden där nationalstaten inte längre räcker till, exempelvis när det gäller konkurrensfrågor, miljö och regelsystem för finansiella marknader. På lång sikt är det troligt att en sådan utveckling kommer att omfatta stora delar av världen. Men på kort och medellång sikt får vi räkna med att processen, för Europas del, framför allt kommer att ske inom ramen för EU, även i de fall då det blir globala överenskommelser i slutändan.

Tillkomsten av EMU, med euron som gemensam valuta, bör ses mot den här bakgrunden. Huvudargumentet för euron är detsamma som argumentet för den tidigare avvecklingen av tullar och andra direkta handelshinder med sikte på att skapa en gemensam europeisk marknad, det vill säga en stor "hemmamarknad" för företag och hushåll i Europa. Liksom tullar och importkontroller fungerar nämligen valutor som barriärer mellan nationella marknader - något som vi alltmer börja att förstå i samband med ny forskning om valutaområden under det senaste decenniet.

Att förekomsten av skilda valutor för olika länder fungerar på det sättet tycks inte i första hand bero på besvär och kostnader att växla valutor, utan mer på svårigheterna för hushåll och företag att jämföra priser i olika länder när valutorna hela tiden fluktuerar. Men framför allt tycks förklaringen ligga i osäkerhet om hur mycket företagen kommer att få betalt, eller måste betala, för varor som skall levereras i framtiden - uttryckt i inhemsk valuta. I länder som väljer att stå utanför EMU får företag som handlar med andra europeiska länder också fortsättningsvis dras med denna osäkerhet, eftersom intäkter och kostnader anges i olika valutor.

Det är numera väl känt att företag i praktiken bara i viss utsträckning, och mot kostnader, lyckas eliminera sådana valutarisker genom mer eller mindre komplicerade transaktioner på finansiella marknader. Svårigheterna att eliminera valutarisker är särskilt stora vid tidskrävande produktion, såsom i samband med investeringsbeslut. Det gäller troligen framför allt små och medelstora företag. Trots att bara en liten andel av dessa företag över huvud taget ägnar sig åt export eller

import är detta ett allvarligt samhällsekonomiskt problem, eftersom utvecklingsmöjligheterna för sådana företag hålls tillbaka av valutaosäkerhet. Det är i stor utsträckning just bland små och medelstora företag som framtidens nya stora exportörer skall vaskas fram.

Allt detta betyder att en gemensam valuta inom EU-området kan ses som en uppföljning av EU:s grundläggande ambitioner att skapa en gemensam marknad för varor, tjänster, arbetskraft och kapital. Den ekonomiska vinsten för medborgarna är ökade realinkomster och därmed höjd levnadsstandard på lång sikt, utöver vad som redan har åstadkommits genom att avveckla tullar och andra direkta hinder för ekonomiska transaktioner inom Europa.

Men på ett allmännare plan kan man också se euron, och den gemensamma centralbanken, som en fortsatt anpassning av det politiska systemet i Europa till ett alltmer internationaliserat ekonomiskt system, som har gjort nationell politik ineffektiv på viktiga områden. Det gäller inte minst på internationella finansiella marknader, där flytande växelkurser bestäms. Regelsystem och politik på nationell nivå räcker inte till för att uppnå avsedda resultat på detta område. Det gäller särskilt för små länder.

Det är väl känt att långsiktiga effektivitetsvinster av euron, och därmed höjd levnadsstandard för befolkningen, måste vägas mot risker för ökade svårigheter inom konjunkturpolitiken, när det inte längre finns någon nationell penningpolitik. (Jag diskuterade denna avvägning på DN Debatt 26/4 och 27/4.) Av någon anledning har svensk EMU-debatt främst handlat om dessa konjunkturpolitiska risker.

Många företrädare på nejsidan inför folkomröstningen menar uppenbarligen att dessa risker är avgörande skäl för Sverige att "vänta och se" hur euron kommer att fungera i praktiken, i stället för att nu rösta ja. Tanken är helt enkelt att låta andra länder bära eventuella risker med att införa euron, men att Sverige i ett senare skede skall kunna ta del av eurons olika långsiktiga fördelar när det gäller realinkomster och levnadsstandard, om det visar sig att de konjunkturpolitiska riskerna är begränsade, vilket enligt min mening är det troliga.

Denna fripassagerarstrategi är knappast heroisk. Inom Sverige brukar inte fripassagerare betraktas med någon större respekt. Det illustreras exempelvis av hur fackliga organisationer och bondeorganisationer traditionellt har bedömt oorganiserade anställda, som drar nytta av organisationens landvinningar utan att vara med och betala.

Men det är inte ens uppenbart att Sverige skulle lyckas i sin roll som fripassagerare. En nackdel är att vi under ett antal år skulle gå miste om en del av de ekonomiska fördelarna med ökad ekonomisk integration med resten av Europa. Med hänsyn till att den långsiktiga ekonomiska tillväxten har varit speciellt svag just i Sverige under de tre senaste decennierna är detta inte någon obetydlig nackdel.

En annan nackdel är att våra möjligheter skulle minska att bygga koalitioner med andra EU-länder för att påverka EU:s framtida vägval under de närmast kommande åren, som kan visa sig avgörande för EU:s långsiktiga utveckling. Inte minst i samband med EU:s utvidgning med cirka tio länder kommer organisationen att gå igenom ett formativt skede under den närmaste framtiden. Sverige skulle hamna utanför den "inre cirkeln" av inflytelserika EU-länder under just detta skede.

För oss som lever i norra Europa är det viktigt att denna del av vår kontinent får största möjliga inflytande på EU:s utveckling under de närmaste åren. Sverige kan lämna värdefulla bidrag till detta förutsatt att vi är "fullvärdig medlem", vilket kräver medlemskap i EMU. En stark röst för norra Europa inom EU kan exempelvis begränsa riskerna för ökad centralism inom EU och dessutom minska EU:s protektionism mot omvärlden. Det senare gäller även den protektionism som riktas mot många u-länder, både på jordbruksområdet och när det gäller arbetsintensiv industriproduktion.

Sammanfattningsvis: motsättningar kring euron återspeglar inte bara skilda avvägningar mellan långsiktiga inkomstvinster och kortsiktiga konjunkturpolitiska risker. Djupare sett upplever vi också en upprepning av den gamla konflikten mellan å ena sidan frihandel och internationalism och å andra sidan protektionism och nationalism.

ASSAR LINDBECK